

12 - 24 AY ARASINDA DİL GELİŞMESİ

LANGUAGE DEVELOPMENT BETWEEN 12 - 24 MONTHS

B. ÖZBAYDAR

Tecrübî Psikoloji Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi

Two subjects of different sex were observed from the day they used their first words to the end of their second birthday. Each month the number of words, gain, and parts of speech were recorded, and the two subjects were compared. The curve which shows the gain is characterized by spurts. These up-and-downs are not interpreted as having any relation with the acquisition of a new motor skill. The spurts are thought of as representing an urge to acquire new words. After each spurt the child is satisfied and is involved with the use of these new words. After a while, when his experiences enrich he finds his vocabulary insufficient, and this urges him to make a new effort to acquire more words. It is thought that these urges represent a need, and so language is a basic need in human beings.

Bir kız bir erkek olmak üzere iki denekte, ilk kelime söylendikten sonra ikinci yaşın sonuna kadar kullanılan kelimeler tespit edilmiştir. İsim, fiil, sıfat gibi çeşitli kelimeler, toplam kelime, ve kelime kazancı bakımından iki denek her ay karşılaştırılmıştır. Grafikte görülen iniş-çıkışlar harekî bir maharettir öğrenilmesinden çok, meydana gelen bir hamleden sonra öğrenilen kelimelerin iyice hazmedilmesi ve bu arada yaşantıların çoğalmasile kâfi gelmeyip, yeni bir hamleye yol açması şeklinde düşünülmüştür. Bu hamlelerin bir ihtiyacı belirttiği ve böylece dil'in insan hayatında aslı bir ihtiyaç olarak ele alınabileceği ileri sürülmüştür.

Giriş ve Problem.

Dil, insan hayatında çok önemli bir yer kaplar. Dil aracılığı ile isteklerimizi, ihtiyaçlarımızı, fikirlerimizi belirtir, başkalarının düşüncelerini anlar, çevremizdeki diğer kimselerin davranışına etkide bulunabiliriz. Kavram kazanma ve dolayısıyla düşünme ile olan ilişkisi bakımından olduğu kadar, sosyalleşme ile olan bağlantısı bakımından da dil önem taşır.

Doğduğu zaman sadece birkaç basit ses çıkarabilen insan yavrusu, çok kısa denebilecek bir zamanda bu karmaşık sisteme hâkim olabilmektedir. Dil, çeşitli yönlerden ele alınarak incelenmiştir. Meselâ, dil-öncesi seslendirmeler, kelimelerin artması, konuşmanın anlaşılabilirliği, cümle uzunluğu, cümle yapısı, gramer, ferdi ve cinsiyete bağlı farklılaşmalar, dil ile hareket gelişme ve sosyal gelişme arasındaki ilişki, dil'in patolojisi, hep araştırma konusu olan alanlardır.

Çocuğun ne zaman konuşmaya başladığına karar vermek çok güçtür. Konuşma bir bildirişme vasıtası olduğuna göre söylenen her söz veya çıkarılan her ses «konuşma» sayılmaz. Hurlock'a göre (1964, s. 208) «konuşma» için iki kriterin yerine getirilmesi gereklidir. Birincisi, çocuğun söylediği kelimelerin anlamlarını bilmesi, yâni bu kelimelerle temsil ettikleri objeler arasında bir bağlantı kurması lâzımdır. Halbuki sadece bu kriterli hareket edilse bile, metodolojik problemler ortaya çıkmaktadır. Kavramların gelişmesi genel'den özel'e doğru bir sıra takip ettiğine göre, bu kriterin her zaman yerine getirilmemesi gibi bir durum kaçınılmaz olacaktır. «Ba-ba», «ma-ma» gibi, hecelerın tekrarı ile meydana gelen kelimelerin söylenişi başlangıçta anlamların bilindiğine işaret etmez. Çocuk babasını gördüğü zaman «ba-ba», veya yiyecek gördüğü zaman «ma-ma» derse, kelimeleri anlamlarını bilerek kullandığı sonucuna varabiliriz. Ancak bu kriterle göre «baba» kelimesi sadece bir kimseye, baba'ya ait olmalıdır. Halbuki çocukların çoğu bu kelimeyi bütün erkekler için kullanır. Çok daha sonra, «adam», «ağabey», «erkek», gibi kavramlar da kazanıldıktan sonra bu kelime çocuğun lügatinde hakikî yerini bulur. Şu halde, ilk durumda kriterle bağlı kalmırsa çocuğun bu kelimeyi bilmediğini söylemek gerekir. Halbuki bunun aksi de müdafaa edilebilir. Çünkü, çocuk kabiliyetleri dahilinde, içinde bulunduğu gelişme seviyesinin kendisine tanıdığı imkânlar dahilinde bir ayırma yapmaktadır. «Baba» kelimesini bir oyun olarak tekrarlama-makta, çevresindeki diğer objeler için kullanmamakta, bu kelime ile kadın ile erkeği ayırmaktadır.

Konuşma'nın ikinci kriteri çocuğun söylediği kelimelerin başkaları tarafından anlaşılabilir şekilde düzgün olmasıdır. Konuşma bir bildirişme vasıtası olduğuna göre, konuşulanın herkes tarafından anlaşılması gerekmektedir. Ancak, gene bebekler söz konusu olduğunda iş değişmektedir. Çünkü, konuşmayı mümkün kılan boğaz, dil, dudak kaslarına yeteri derecede hâkim olamamış, idrakleri yeteri derecede keskinleşmemiş bir bebekte, bu kriterin yerine getirilmesini istemek demek, kullanılan kelimelerin en azından yarısını «konuşma» olarak kabul etmemek demektir. Su yerine

«du», ekmek yerine «epek», gel yerine «del», ben yerine «men» diyen bir bebek, kritere uymamakla beraber, ihtiyaçlarını başkalarına belirtebilmektedir.

Bu kriterle ilgili olarak yanlış telâffuzdan başka uydurma kelimeleri de ele almak gerekir. Bunlar ya objelerden çıkan seslerin taklidi yolu ile veya objelerin isimlerine benzer seslerin söylenmesi ile uydurulan kelimelerdir. Meselâ, kuş: «cik-cik», tren: «çuh-çuh» köpek: «hav-hav», deniz: «djzzt», «lıkır lıkır iç» cümlesinden bütün sulu şeyler: «lıkka». Bir de uydurulan kelime ile asıl kelime arasında dış görünüş bakımından hiç bir ilişki bulunmayan kelimeler vardır. Meselâ, yoğurt: «vavave», kuş: «do», kalem: «agga». Kritere göre sayılmaması gereken bu gibi kelimelerle de çocuk gene bir bildirişme kurabilmektedir.

Kanaatimizce, bir başlangıç teşkil etmesi bakımından, bir objeyi temsil ettikleri müddetçe, hatâlı telâffuz edilen kelimeler veya uydurulan kelimeler, bebeklik devresinde çocuğun lügatinde var kabul edilmelidir. Bu çalışmada gaye ilk kelime söylendikten itibaren ikinci yaşın sonuna kadar kullanılan kelime sayısının aylara göre ne şekilde arttığını, isim, sıfat, fiil gibi çeşitli kelimelerin çocuğun lisanma ne zaman girdiğini ve ne nisbette kullanıldığını tespit etmektir.

Metot.

Çalışmada bir kız bir erkek olmak üzere iki denek kullanılmıştır. Deneklerin ikisi de tek çocuk olup, yüksek sosyo-ekonomik seviyedendir. Babaları ve anneleri yüksek tahsil yapmıştır. Çocuklara anneleri baktığından hergün beraber bulunmaktadırlar. Çocuklar ilk kelimelerini söyledikten sonra, kullanılan yeni kelimeler hergün kaydedilmiştir. Böylece ikinci yaşın sonuna kadar kullanılan kelimeler tespit edilmiştir. Ancak erkek denekte 22. ile 23. aylar arasında bir ayırım yapılamamış, ve 24. ayda da kelime artışı çok hızlandığından tespit edilememiştir.

Kelime sayısı tespit edilirken Giriş kısmında da belirtildiği üzere, telâffuz ve kelimenin yetişkinlerin kullandıkları kelime ile tıpatıp aynı olmaları hususları üzerinde durulmamıştır. Çünkü, maksat çocukların belirli kavramları ifade edip edememelerini tespit etmektir. Tamamen uydurma bir kelime olsa bile çocuk onu bilerek, belirli bir kavramı ifade etmek için kullanmışsa, o kelime kaydedilmiştir.

Kayıtlar incelenirken bazı kelimelerin yaşla beraber değiştiği, düzeldiği

ve nihayet yetişkinlerin söylediği şekilde söylendiği görülmüştür. Tabii bu sayı bakımından bir artış olarak düşünülmemiş, sadece kalitatif bir değişiklik olarak kaydedilmiştir. Meselâ, 15. ayda ayakkabı anlamında kullanılan «ayya» kelimesi, 22. ayda «ağakkabu», gene 15. ayda kullanılan ördek karşılığı «ödo», 17. ayda «odi», 23. ayda ise «ôdek» şeklini almıştır. «Agga» : kalem, «çuci» : sucu, «âda» : kitap, «nâmı» : yağmur, «akka» : anahar, gibi uydurma kelimelerin de zamanla düzeldikleri tespit edilmiştir.

Bunların dışında bir de çocukların tamamen devri tepki şeklinde görülen ve tamamen oyun mahiyetinde olan ve anlamları bir türlü anlaşılamiyan («gogil-gogil», «okko», «cobici», «cipci» gibi) kelimeler kullandıkları da görülmüştür. Bunlar son listelere dahil edilmemiştir. Hazırlanan son listelerin dışında bırakılan başka kelimeler de, tamamen taklit yolu ile söylenen ve anlamları çocuk tarafından bilinmeyen kelimelerdir. Meselâ, «Allupa» : Avrupa, «Amika» : Amerika, «pâti» : Parti. Bunlar da gene son listelere dahil edilmemiştir.

Kelime bilgisi üzerine yapılan araştırmalarda çoğunlukla vokabüler testleri kullanılmakta ve sonra sonuçlara dayanarak çocukların belirli yaşlardaki vokabülerleri tahmin edilmektedir. Ancak bu testlerin her biri değişik örnekleme metotları kullanılarak hazırlandığından her zaman metodolojik problemler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bazı testlerde çocuğa kelime söylenerek resimde işaret etmesi istenmekte, bazılarında ise çocuktan kelimenin söylenmesi istenmektedir. Bu ise değişik sonuçlara yol açmaktadır. Araştırmalarda bazan da, çocuklar belirli zamanlarda müşahede edilerek konuşmalar kaydedilmektedir. Bu gibi hallerde sadece örnek alındığından tabii hiç bir zaman çocuğun kullandığı bütün kelimeleri kaydetmek imkânı olmamaktadır. Sonuçlar tahmin hududunu hiç bir zaman aşamamaktadır.

Çalışmamızda uygulanan metodun bu bakımlardan üstün olmasına rağmen, dikkati gerektirmesi ve uzun zamana ihtiyaç göstermesi bakımından da mahzuru vardır. Ayrıca çok sayıda denekle çalışmamak da sonuçların bir norm tablosu halinde gösterilmesine engel teşkil etmektedir.

Sonuçlar ve Tartışma.

İki denegin kullandıkları isim, fiil, sıfat gibi çeşitli kelimeler, toplam kelime ve kazancın aylara göre dağılımı Tablo 1, 11,de ve Grafik 1, 11'de gösterilmiştir. İkinci yaşın sonunda deneklerin çeşitli kelimeleri ne nisbette kullandıkları Tablo III'de görülmektedir. Bu Tablo'ya göre her iki denekte de en fazla isim kullanılmakta, bunu sıra ile fiil, sıfat, zarf, zamir ve ün-

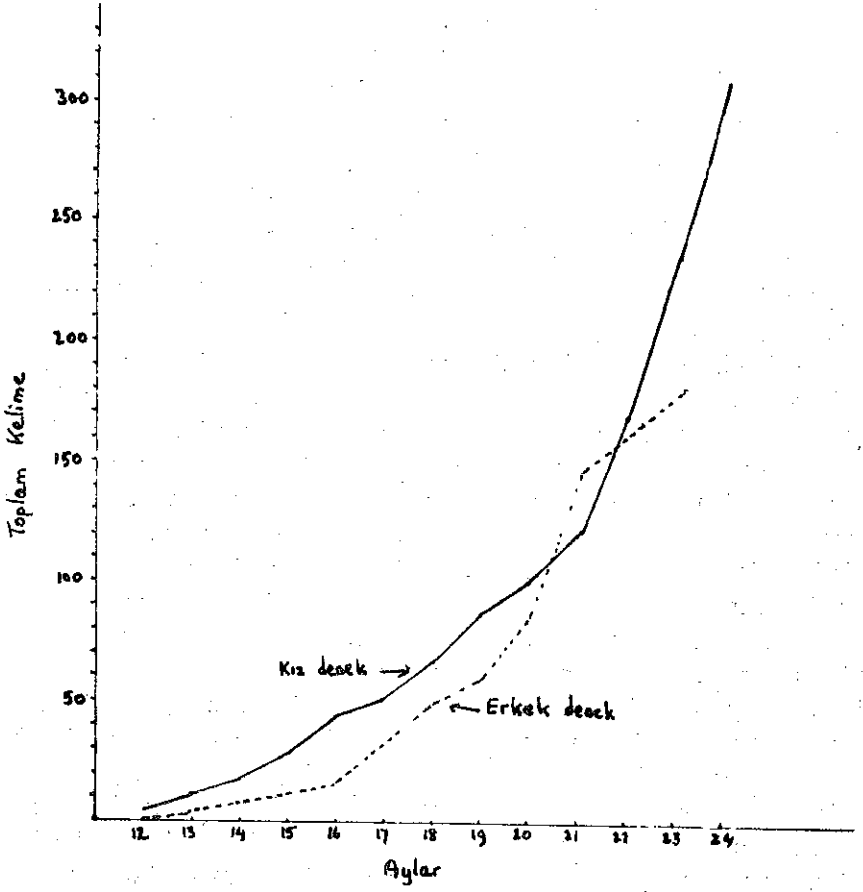
lem takip etmektedir. Bu sonuç bu konuda yapılan diğer araştırmaları teyid etmektedir (Hurlock, 1964).

Kelime sayısına gelince, iki deneği bu bakımdan karşılaştırdığımız zaman 17, 20 ve 21. aylar hariç, bütün diğer aylarda kız deneğin erkeğe nazaran daha üstün olduğunu görüyoruz. Bu da gene beklenen bir sonuçtur. Diğer gelişme alanlarında olduğu gibi, dil alanında da kızlar daha erken ve daha hızlı bir gelişme göstermektedirler.

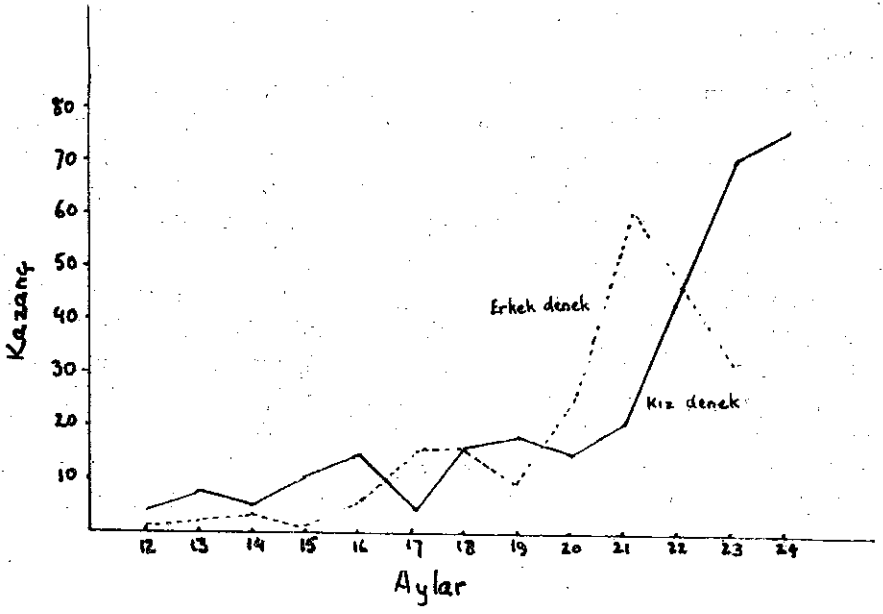
Şekillerin incelenmesi iki denekte de artışın iniş çıkışlarla karakterize edildiğini göstermektedir. Bu sonuç da gene dil alanında bilinen bir sonuçtur. Dil'in gelişme şeması iniş çıkışlarla karakterize edilmiştir. Yapılan incelemeler gelişmedeki duraklamaların veya plâtoların objelere uzanma, oturma, ayakta durma, yürüme gibi harekî maharetlerin kazanılması zamanına rastladığını göstermiştir (Hurlock, 1964; Mc Carthy, 1954; Mc Carthy 1960). Yâni, yeni bir harekî maharet kazanılırken dil gelişmesinde geçici bir duraklama olmaktadır. Ancak, deneklerimizin gelişme şemalarında hemen hemen her ay veya iki ayda bir iniş çıkışlar olduğuna göre, bunlar harekî maharetlerin kazanılması ile açıklanamaz. Burada şu düşünülebilir: Gelişmede meydana gelen bir hamleden sonra çocuk kazandığı yeni kelimeleri iyice hazmedebilmek için bir nevi istirahat devresine çekilmekte, bu kelimelere hâkim olduktan sonra tekrar yeni bir hamleye geçmektedir. Dil'in gelişmesinde görülen bu hamleler bir ihtiyaç olarak da düşünülebilir. Bu takdirde konuşma'yı insan hayatında aslî bir ihtiyaç olarak ele almak gerekir. Çocuk konuşma ihtiyacını imkânları dahilinde sağladıktan sonra tatmin olmakta, fakat bir müddet sonra yaşantıları zenginleştikçe mevcut vasıtaları (kelimeleri) ihtiyacını tatmin etmemekte ve yeni bir hamleye atılmaktadır.

Çocukların uydurdukları kelimeleri de bu görüşle açıklamak mümkündür. Konuşma ihtiyacı o derece şiddetli olmaktadır ki, konuşmayı mümkün kılan sinirsel gelişmenin sınırlamasına rağmen çocuk kafasında uyanan kavrama, mantığının yettiği, dilinin döndüğü nisbette bir isim vermektedir. Nitekim deneklerimizin bilhassa birinde (kız) görülen bileşik kelimeler bu görüşü doğrular mahiyettedir. Meselâ, «ba-mama»: yumurta («ba»: top), yâni «top gibi mama», «djjztt-do»: Uçak (denek denize «djjztt», kuşa «do» demektedir. Yazın Floryada denize girdiğinden hergün deniz üzerinde uçak görmüş, ve birkaç zaman sonra da uçağa işaret ederek «deniz kuşu» anlamına gelmek üzere «anne, bak djjztt-do» demiştir). Diğer bileşik kelimeler de aym mahiyettedir. Kelimelerin asılları ile hiç bir ilgisi yoktur. Fakat konuşma ihtiyacı o derecede kuvvetle hissedilmiştir ki, çocuk mevcut bilgilerine dayanarak, mantığının yettiği kadar yeni kelimeler uydurmuştur.

GRAFİK I

GRAFİK II

Tablo I

Kız denekte çeşitli kelimelerin, kelime toplamının ve kazancın aylara göre dağılımı

	12 ay	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	12-24
İsim	4	4	5	6	12	6	12	9	9	9	21	43	38	179
Özel isim			1	3				4	1	6	5	1	1	22
Fiil		3		2	3		5	5	4	3	11	15	15	70
Sıfat										1	3	2	2	14
Zarf									1	1	5	4	4	19
Zamir											1	4	4	6
Ünlem								1			1			3
Kazanç	4	8	6	11	15	6	17	19	15	20	47	69	76	313
Toplam kelime	4	12	18	29	44	50	67	86	101	121	121	237	313	

Tablo II

Erkek denekte çeşitli kelimelerin, kelime toplamının ve kazancın aylara göre dağılımı

	12 ay	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22-23	12-35
İsim		2	4	2	4	9	8	7	17	41	17	111
Özel isim						3		2		2	3	10
Fiil	1	1			1	3	5	1	4	7	3	26
Sıfat							1		3	4	1	9
Zarf									1	2	7	10
Zamir										5	1	6
Ünlem					1	1	3		1			6
Kazanç	1	3	4	2	6	16	17	10	26	61	32	178
Toplam kelime	1	4	8	10	16	32	49	59	85	146	178	

Tablo III

İkinci yaş sonunda çeşitli kelimelerin kelime toplamına göre kullanılma nisbeti

	Kız denek	Erkek denek
İsim	% 57,18	% 62,86
Özel isim	7,05	5,61
Fil	22,22	14,6
Sıfat	4,41	5,05
Zarf	6,09	5,61
Zamir	1,92	3,37
Ünlem	0,96	3,37

BİBLİYOGRAFYA

Hurlock, E. B. Child Development. Fourth edition. Ch. 6, Speech Development, pp. 208 - 259. New York : Mc Graw Hill, 1964.

Mc Carthy, D. Language Development in Children, in Manual of Child Psychology, Ch. 9, pp. 492 - 630. Ed. L. Carmichael. New York: John Wiley, 1954.

Mc Carthy, D. Language Development. Mon. Soc. Res. Child Devel., Vol. 25, No: 3, 1960.